

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปว่าทุกประเทศทั่วโลกต่างให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมการท่องเที่ยว เนื่องจากการท่องเที่ยวสามารถนำเงินตราต่างประเทศ และสร้างรายได้จากภาคสินค้าและบริการให้แก่ประเทศในแต่ละปีเป็นจำนวนมาก โดยจากการคาดการณ์ขององค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) ในปี 2020 จะมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศถึง 1,600 ล้านคน รายได้จากการท่องเที่ยวไม่รวมค่าขนส่ง คิดเป็นจำนวนเงิน 2 ล้านล้านเหรียญสหรัฐ ทั้งนี้ด้วยปัจจัยด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี โลกาภิวัตน์ การเมืองและสิ่งแวดล้อม ที่มีอิทธิพลต่อการเติบโตทางการท่องเที่ยว (ภักดี รัตนผล, 2543)

ในขณะที่เดียวกันทางประเทศไทยก็ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญและประโยชน์จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งสามารถทดแทนการตกต่ำของภาคเกษตรกรรม และอุตสาหกรรมสาขาอื่นๆ ได้เนื่องจากรายได้จากการท่องเที่ยวมีมูลค่าสูงเพิ่มขึ้นทุกปีจนสามารถชดเชยในช่วงภาวะเศรษฐกิจโลกถดถอยที่ผ่านมาได้ นอกจากนี้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยังเป็นการเสริมสร้างงาน การกระจายรายได้ และความเจริญสู่ท้องถิ่นในภูมิภาคอย่างทั่วถึงจากการที่ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญ และประโยชน์จากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าวจึงทำให้ทางภาครัฐได้มีนโยบายในการพัฒนา และส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นมากมาย เพื่อเป็นการรองรับนักท่องเที่ยว

กระแสที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวของโลกในปัจจุบันนี้คงไม่พ้นในเรื่องของการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จะต้องเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาถึงว่าจะดำเนินการอย่างไรที่จะทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถดำรงอยู่ได้ โดยทรัพยากรธรรมชาติทางการท่องเที่ยวยังคงดึงดูดใจนักท่องเที่ยวมาเที่ยวกันอย่างสม่ำเสมอ และไม่มีผลกระทบที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติ สังคม และวัฒนธรรม หรือถ้ามีก็มีน้อยที่สุด และสามารถจัดการแก้ไขได้ ดังที่ประชุม Globe '90 ณ ประเทศแคนาดาได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น หมายถึง การพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และผู้เป็นเจ้าของ

ถิ่นในปัจจุบัน โดยที่มีการปกป้อง และสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวแบบนี้มี ความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองของความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงามทางสุนทรียภาพ ในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศด้วย (วิลาส เตชะไพบูลย์, 2538) จากคำจำกัดความดังกล่าวจะเห็นว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนนั้น มิใช่จะตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้น ควรจะตอบสนองความต้องการของชุมชนในท้องถิ่นด้วย โดยเฉพาะการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศของท้องถิ่นและชุมชน เพราะว่า เจ้าของท้องถิ่นเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง จากทรัพยากรการท่องเที่ยว ถ้าสามารถรักษาทรัพยากรการท่องเที่ยวให้อยู่ในสภาพที่สมดุลคง ความสวยงามไว้ จะทำให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวในท้องถิ่นนั้น ซึ่งจะเป็นผลดีแก่คนในท้องถิ่นนั้น และในแผนการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ก็ได้กล่าวถึงความจำเป็นของ ประชาชน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการมากขึ้นควบคู่ไปกับการนำ เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการควบคุมดูแลการใช้ และการจัดการทรัพยากร ดังนั้นทาง ภาครัฐจึงใช้ยุทธศาสตร์การส่งเสริมให้องค์กรชุมชน และท้องถิ่นมาดำเนินกิจกรรมจัดการการท่องเที่ยวด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ

แต่ในทศวรรษที่ผ่านมาก่อนกระแสการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน การดำเนินการท่องเที่ยวของ ประเทศไทยจะตกอยู่กับองค์กร หรือ คน 2 กลุ่มเท่านั้น คือ การดำเนินการโดยภาครัฐ และการ ดำเนินการโดยภาคเอกชน ซึ่งประกอบกิจการการท่องเที่ยวโดยตรง โดยมักมุ่งเน้นที่ความ เพลิดเพลิน ความสะดวกสบาย โดยตัดวงเอาผลประโยชน์จากทรัพยากร ด้านการท่องเที่ยวเพียง อย่างเดียว โดยขาดความรับผิดชอบต่อปัญหาที่จะตามมา ดังนั้นจึงเห็นว่าถึงเวลาแล้วที่จะสร้าง โอกาสให้ชุมชน และประชาชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ของตนให้ เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ในการศึกษาคั้งนี้ทำกรณีศึกษาเฉพาะ วัดไหลหิน ซึ่งวัดไหลหินตั้งอยู่ หมู่ที่ 2 บ้านไหลหิน จะอยู่ติดกับถนนสายหลักของหมู่บ้านตรงข้ามกับโรงเรียนไหลหินวิทยาเป็นโรงเรียนประจำ ตำบล (ดังแผนที่ที่ 1) ชื่อเต็มของวัดนี้ คือ วัดไหลหินแก้วช้างยืน หรือวัดเสลารัตนปัทมาธรรม ในวัดจะมีพระวิหารเก่าแก่ฝีมือช่างเชียงตุงเป็นศิลปะแบบลานนาไทย มีลวดลายงามทั้งหลัง โดยเฉพาะส่วนหน้าบัน และซุ้มประตูที่มีกำรอริฐือปูน ซึ่งส่วนมากจะเป็นส่วนปั้นลัตวีศิลปะลานนา ภายในวิหารนอกจากจะมีพระประธานแล้ว ยังมีรูปปั้นพระมหาเกสระปัญโญภิกขุขนาดเท่าตัวจริง ซึ่งปั้นด้วยฝีมือท่านเอง ส่วนพระเจดีย์ไหลหินก่อสร้างแบบศิลปะลานนาที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นอกจากนี้วัดไหลหินยังมีพิพิธภัณฑ์วัดไหลหิน เป็นที่เก็บห่อพระแก้ว ซุ้มพระพิมพ์ อาวุธโบราณ และที่โรงธรรมมีใบลานเก่าแก่ของลานนาไทย ซึ่งพระมหาเกสราปัญโญ

โยจารึกไว้ เมื่อ 300 ปีที่แล้ว (สามารถอ่านรายละเอียด และรูปภาพของวัดไหล่หินปรากฏในภาคผนวก) ถือได้ว่าเป็นวัดที่เก่าแก่ และทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์

คณะกรรมการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง ได้เคยตั้งข้อสังเกตว่าทางจังหวัดลำปางมีแหล่งท่องเที่ยว และศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัดที่เก่าแก่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มากมาย ซึ่งไม่แพ้ของทางจังหวัดเชียงใหม่ แต่ทำไมนักท่องเที่ยวไม่ค่อยมาเที่ยวจังหวัดลำปาง ทั้งๆ ที่ตำแหน่งที่ตั้งของจังหวัดลำปางถือว่าเป็นศูนย์กลางของภาคเหนือตอนบน และเป็นทางผ่านเกือบทุกจังหวัดของภาคเหนือตอนบนด้วย จากเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ทางจังหวัดลำปางได้จัดทำโครงการปีแห่งการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านสุขภาพ และวัฒนธรรมของจังหวัดลำปาง ในปี 2544 – 2545 ซึ่งหลักการเหตุผล วัตถุประสงค์ และประโยชน์ ของการจัดทำโครงการนี้มีอยู่ 4 ข้อ คือ 1. โครงการปีแห่งการส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านสุขภาพ และวัฒนธรรมของจังหวัดลำปาง ในปี 2544 2545 เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องจากปีส่งเสริมการท่องเที่ยวลำปางปี 2000 และเนื่องจากรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ และวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนที่ได้รับการตอบสนองทั่วโลก และสอดคล้องกับแผนปฏิบัติการ 20 หรือ Agenda 21 พันธกรณีที่รัฐบาล 179 ประเทศรวมทั้งประเทศไทยลงนามในการยอมรับจากการประชุมสหประชาชาติ ว่าด้วยสิ่งแวดล้อม และการพัฒนา Earth Summit ที่เมืองริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล มิถุนายน 2535 โดยการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเป็นการจัดการท่องเที่ยวเน้นการดูแลสุขภาพ เป็นการจัดการท่องเที่ยวเน้นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม คือสุขภาพดีทุกระบบ และฝ่ายพิจารณาได้มองเห็นถึงศักยภาพของจังหวัดลำปาง ที่เป็นจังหวัดที่มีอายุเก่าแก่ร่วม 1,320 ปี นับว่าเป็นแหล่งอารยธรรมโบราณสถาน และโบราณวัตถุ รวมทั้งวิถีชีวิตของผู้คนที่ส่งผลต่อความเป็นลำปางในปัจจุบัน ในส่วนของวัตถุประสงค์มีดังนี้

1. เพื่อส่งเสริมและกระตุ้นเศรษฐกิจภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว จังหวัดลำปางทดแทนภาคเศรษฐกิจสาขาอื่นๆ ของจังหวัดลำปางที่ประสบปัญหาอยู่ในปัจจุบัน
2. เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกของประชาชนในท้องถิ่นด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่จะควบคู่ไปกับอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. เพื่อพัฒนาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวที่รองรับ โดยเฉพาะการเชื่อมโยงกิจกรรมทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยววิถีชีวิต และสุขภาพ แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม
4. เพื่อให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวศึกษาวัฒนธรรมวิถีชีวิตแบบชาวบ้าน ซึ่งจะต้องมีการให้ความรู้แก่ชุมชนเพื่อถ่ายทอดความรู้สู่นักท่องเที่ยว

ส่วนประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับของการทำโครงการนี้ ก็คือ เสริมสร้างรายได้ และการมีงานทำ ได้แก่ ประชาชนในจังหวัดลำปาง รวมถึงประชาชนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศได้รู้จักจังหวัดลำปางเพิ่มมากขึ้น ในฐานะที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสการดูแลสุขภาพของคนในปัจจุบันมีมากขึ้นอันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อม และมลพิษรอบด้าน (จากระเบียบวาระการประชุมเชิงปฏิบัติการของคณะกรรมการส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง ในวันที่ 2 พฤษภาคม 2544 เวลา 10.00 น. ณ ห้องประชุม 2 ศาลากลางจังหวัดลำปางชั้น 4) จากประโยชน์ที่จะได้รับในข้างต้น จึงทำให้ทางส่วนจังหวัดพยายามผลักดันให้มีการพัฒนาวัดที่มีความสำคัญๆ ของจังหวัดลำปาง รวมถึงวัดไหลหินแห่งนี้ด้วยเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแห่งหนึ่งของจังหวัดลำปาง

และจากความสำคัญของวัดไหลหินแห่งนี้ดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาในพื้นที่นี้ โดยเฉพาะการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการให้วัดไหลหินแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาวัดไหลหินนี้ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไป โดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้องค์กรชุมชนเข้มแข็ง ดังนั้น ในครั้งนี้จะทำการศึกษาในหัวข้อการวิจัย ที่ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา บ้านไหลหิน ตำบลไหลหิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงความต้องการของประชาชนในการมีส่วนร่วมจัดการวัดไหลหิน บ้านไหลหิน ตำบลไหลหิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นแหล่งท่องเที่ยวยิ่งขึ้น
2. เพื่อศึกษารูปแบบในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านไหลหิน ตำบลไหลหินอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปางตามแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

1.3 ขอบเขตในการศึกษา

ขอบเขตในพื้นที่ศึกษา

คือ ชุมชนบ้านไหลหิน ตำบลไหลหิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง

ขอบเขตเนื้อหา

ศึกษาถึงการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยมุ่งศึกษามีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก ตามหัวข้อขอบเขตต่อไปนี้

1. ศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน เช่น สภาพที่ตั้ง ลักษณะทั่วไป เศรษฐกิจ สังคม ประเพณี วัฒนธรรมและการเมืองของชุมชนไหลหิน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิเคราะห์ข้อมูลในด้านต่างๆ ต่อไป
2. ศึกษาความต้องการของประชาชน ในการอยากจะทำไปมีส่วนร่วมในการจัดการวัดไหลหินให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว
3. ศึกษารูปแบบในการจัดการวัดไหลหินให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ผ่านมา โดยทำการศึกษาด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้ ด้านการพัฒนาเส้นทาง ด้านร้านค้าและของที่ระลึก ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านความปลอดภัย และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ก็คือ ตัวโบราณสถาน และโบราณวัตถุของวัดไหลหิน
4. ศึกษารูปแบบที่ประชาชนเสนอวิธีในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนบ้านไหลหิน ตำบลไหลหิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ตามแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในด้านต่างๆ ดังนี้ ด้านการพัฒนาเส้นทาง ด้านร้านค้าและของที่ระลึก ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านความปลอดภัย และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ก็คือ ตัวโบราณสถาน และโบราณวัตถุของวัดไหลหิน

ขอบเขตด้านประชากร

ทำการศึกษาประชากรในหมู่บ้านไหลหิน ตำบลไหลหิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง โดยทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบค่อยเป็นค่อยไปตามการขึ้นนำของผลการศึกษาค้นคว้า (Theoretical Saturation) ก็คือ ทำการเก็บข้อมูลจนกว่าข้อมูลที่ได้มาเริ่มคงที่ไม่แตกต่างกัน และในการศึกษาครั้งนี้จะทำการใช้กลุ่มตัวอย่าง เป็นจำนวน 100 คน โดยจะเก็บจากกลุ่มตัวอย่างที่แบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย คือ กลุ่มชาวบ้าน กลุ่มที่เป็นทางการ กลุ่มที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.4 คำนิยามศัพท์

การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การให้ประชาชนในหมู่บ้านไหลหิน ตำบลไหลหิน อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอวิธีการจัดการแหล่งท่องเที่ยววัดไหลหิน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ความต้องการ คือ ระดับความความต้องการของประชาชน ลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกิจกรรมต่างๆ ภายในวัดไหลหินที่เกิดขึ้น และประโยชน์ที่ประชาชนคาดหวังจะได้รับจากการที่วัดไหลหินเป็นแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังรวมถึงการคาดหวังของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานต่างๆ ที่ควรจะเข้ามารับผิดชอบในการจัดการวัด เพื่อให้วัดมีความพร้อมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยั่งยืนต่อไปได้

รูปแบบในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว คือ เป็นการเสนอความคิดเห็นของประชาชนถึงวิธีการในการที่จะจัดการวัดไหลหินให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เฉพาะในด้านต่างๆ ดังนี้ ด้านการพัฒนาเส้นทาง ด้านร้านค้า และของที่ระลึก ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านความปลอดภัย และด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ก็คือ วัดไหลหิน ตามรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน